

36. Там само.
 37. Шептицький А. О квестії соціальній - Жовква, 1904.- С.7.
 38. Шептицький А. До української інтелігенції // Твори...-С.190-191.
 39. Там само.- С.191.
 40. Там само.
 41. Там само.-С.213.
 42. Шептицький А. Як будувати рідну хату? Цитираця.- 38 с.
 43. Прокоп Н.М. Роль А.Шептицького в історії українського державотворення кінця XIX - першої половини XX ст. // Бюлетень Міністерства юстиції України.- №1 (171).- 2016.- С.30.
 44. Шептицький А. Про достоїнство й обов'язки священників // Твори...- С.186.

ПСИХОЛОГІСТСЬКІ ІНТЕНЦІЇ У ТВОРЧОСТІ ПАМФІЛА ЮРКЕВИЧА

Логіка не здатна вигадати щось нове, вона приречена постійно повторювати – А с А

(Андре Моруа)

Філософія не відкриває істини, а визначає шлях до неї...

(Олег Гринів)

Памфіл Данилович Юркевич (1826–1874) (далі – *Юркевич*) у своїй творчості висловлює ідеї, які є свідченням його схильності до *психологізму*. Тут зазначу, що один з аспектів психологізму передбачає, що в контексті поглядів того чи іншого мислителя «...до психічної реальності «зводиться» будь-яка інша реальність...» [4, с. 10]. Тобто якщо в поглядах мислителя простежується тенденція редукування всіх причин явищ до психічних основ, то це може бути критерієм віднесення його поглядів до психологізму (*див. детальніше про критерії віднесення до психологізму в: [4, с. 3–13]*).

Аналізуючи погляди Юркевича, можна простежити ту закономірність, що він *до психічної реальності редукує в першу чергу сутність людського буття*. Філософ ототожнює людину із серцем, бо для нього «...серце – це сама людина» [7, с. 29]. Але серце, у свою чергу, є вираженням емоційних (емоцій, волі) та логічно-раціональних явищ (розуму). Якщо ж людина – це серце, то відповідно людина також є системою психічних явищ, які мають водночас ірраціональний та раціональний вимір. Юркевич, як зауважує Я. Гнатюк, у своїх поглядах виразно «...наполягав на зрівноваженні серця (емоцій) та голови (розуму), як найважливіших сил розвитку людського духу» [3, с. 68]. В цьому аспекті можна погодитись з підходом Г. Будз, яка вважає, що ідея єдності раціонального та ірраціонального є однією із специфічних рис української філософії [2, с. 4], що простежується також у творчості Юркевича.

В контексті єдності раціонального та ірраціонального важливою психологістською інтенцією у поглядах Юркевича є та, що філософ вважає, що підґрунтям для душі слугує людське тіло. Тобто він розмірковує, що «тілесним органом душі може бути ніщо інше, як людське тіло. Тому, позаяк серце поєднує в собі всі сили цього тіла, воно ж і є шонайелибшим органом життя душевного. Тіло є доцільний орган душі не завдяки одній своїй частині, а завдяки цілому своєму складу та устрою» [6, с. 84]. В такому випадку філософ редукує матеріальний вимір людського тіла до психічних явищ, ототожнюючи таким чином тіло і психіку, що безперечно вказує на тенденцію розвитку його поглядів у руслі *психологізму*. Він вважає, що «серце є хранитель і носій усіх тілесних сил

людини» [6, с. 73], але в той же час «...серце людське розглядається як осереддя всього тілесного й духовного життя людини, як найістотніший орган і щонайближче містище всіх сил, функцій, рухів, бажань, почувань і думок людини з усіма їхніми напрямками й відтінками» [6, с. 73]. З точки зору Юркевича, «...головний мозок є місце душевних дій...» [6, с. 84], а «...свідома діяльність душі має свій безпосередній орган у головному мозку» [6, с. 84]. Але «...хоча діяльність головного мозку є необхідна умова для того, щоби душа мала змогу породжувати відчуття та уявлення, проте ми не бачимо необхідності, завдяки якій душа мусила б для цієї мети перебувати в головному мозку як своєму місці» [6, с. 85–86], оскільки душа має своїм тілесним органом все тіло людини [6, с. 84], що безперечно вказує на домінування душі над тілом.

В аспекті ототожнення тіла і душі, серця та людини, серця та психічних явищ в поглядах Юркевича можна виокремити певний підвид психологізму – *антропологічний психологізм*. Філософ схильний *ототожнювати людину та її серце*, а *серце*, в свою чергу, – *це система емоцій і розуму*, тобто це психічна реальність. В такому ракурсі реальність такого феномену як людина проявляється як психічна реальність, або як духовна реальність. В цьому ракурсі, наприклад, подібно до Юркевича, В. Будз у контексті психологізму обґрунтовує, що саме емоції і почуття є фундаментальними засадами духовного розвитку людства [1, с. 115].

Інтерпретація Юркевичем людини як психічної (або ж духовної) реальної зрозуміло, що суперечить матеріалістичній позиції, відповідно до якої психіка та дух, мислення і свідомість та й сама людина зі всіма її пізнавальними можливостями і логікою – це тільки здатність високоорганізованої матерії. В такому ракурсі *психологізм* Юркевича, який має *антиматеріалістичний та релігійний* зміст ґрунтується на його *релігійних* ідеях, відповідно до яких в серці людини проявляється не хто інший як Бог. Філософ вважає, що «...з необхідності мислення ми повинні припустити деяку первинну духовну сутність... Ця первинна духовна сутність має... своїм щонайглибшим органом серце» [6, с. 81], тобто серце безпосередньо пов'язане з Богом, як первинно сутністю, а, отже, серце уособлює в собі прояв божественного буття. Тому таким чином тіло також підпорядковане божественним основам, оскільки серце є джерелом всього життя.

Власне через серце людина перебуває у зв'язку із Богом, при цьому, як зауважує Юркевич, «...Богом створене життя людського духу з його, Богом даними, законами» [6, с. 95]. Саме тому часто спонтанно «...людина діє відповідно до законів справедливості, які вона обирає не з користі, а завдяки поклику серця» [5, с. 24], яке відповідно пов'язане з Богом. Тобто підґрунтя для морального життя закладається на основі *релігійного психологізму* Юркевича.

Людина має своє фундаментальне джерело в серці, яке є синтезом емоцій і розуму, тобто ірраціонального та раціонального. Відповідно *кордоцентризм* як

філософська позиція Юркевича розгортається в системі його поглядів у контексті *психологізму*, оскільки він редукує реальність людини до психічних явищ, які зосереджуються в серці, а серце, в свою чергу, є «...осереддя душевного й духовного життя людини» [6, с. 74], є «...містище всіх пізнавальних дій душі» [6, с. 74]. Таким чином Юркевич розвиває у своїй творчості також своєрідний *кордоцентричний психологізм*, уособлюючи в серці джерело людського буття, а саме серце вважаючи центром всіх психічних і духовних сил становлення людини, бо на його погляд, «як осереддя всього тілесного й багатоманітного духовного життя людини, серце називається джерелом життя або витокami життя...» [6, с. 77].

Із вище наведених міркувань можна зробити висновок, що у творчості Юркевича простежуються *психологістські інтенції*, які полягають у редуванні феноменів людини та серця до психічної реальності, що проявляється *по-перше* у формі *антропологічного психологізму*, оскільки філософ *ототожнює людину та серце, серце та систему ірраціональних та раціональних явищ*; *по-друге* в аспекті *релігійного психологізму*, оскільки мислитель зводить тілесні явища до прояву психічних, а останні – створенні Богом; *по-третє* у вимірі *кордоцентричного психологізму*, оскільки Юркевич редукує реальність людини до психічних явищ, які зосереджуються в серці.

Література та джерела

1. Будз В. П. Почуття як духовні засади розвитку людства. В: *Духовні засади розвитку людства в епоху глобалізації та українська перспектива*. Київ: Національна академія управління, 2005. С. 114–116.
2. Будз Г. І. Єдність раціонального та ірраціонального у формуванні специфіки української філософії. В: А. С. Конверський, (ред.), *Дні науки філософського факультету 2017*, Матеріали доповідей та виступів Міжнародної наукової конференції (25–26 квіт. 2017 р., Київ). Київ: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2017. Ч. 2. С. 3–5.
3. Гнатюк Я. С. *Український кордоцентризм у конфлікті міфологій та інтерпретації*: монографія. Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2010. 184 с.
4. Гоян І. М. *Історико-філософська рефлексія психологізму: на перетині філософії і психології*: монографія. Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2011. 360 с.
5. Дойчик М. В. *Ідея єдності: від античності до модерну (історико-філософський аналіз)*: автореф. дис. ... докт. філос. наук спец. 09.00.05 «Історія філософії»: Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Дніпро, 2019. 37 с.
6. Юркевич П. Д. Серце та його значення у духовному житті людини, згідно з учінням слова Божого. В: А. Г. Тихолаз, (ред.), *П. Юркевич. Вибране*: пер. з рос. В. П. Недашківського. Київ: Абрис, 1993. С. 73–114. (Бібліотека часопису «Філософська і соціологічна думка». Серія «Українські мислителі»).
7. Ярмусь С. О. *Памфіл Давидович Юркевич та його філософська спадщина*. Вінніпег: Товариство «Волинь», 1979. 76 с. (Інститут дослідів Волині. Ч. 37).